Miroslava LUCHIANCICOVA
(Metleaeva)
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

ASPECTE TEORETICE CONTEMPORANE PRIVIND TRADUCEREA LITERARĂ

Contemporary theoretical aspects of the literary translation

Abstract. This article analyzes the translation process as an activity of literary text's interpretation, taking into consideration some modern translation tendencies. The comparative approach of Paul van Tieghem aimed at source-target texts' equivalency, and other translation studies' theories (by K. Reiss, H. Vermeer, V. Komissarov, B. Ghiu) are also under consideration. The article focuses on translator's impact on text interpretation and on the role of external factors in the translation process. The author emphasizes the importance of linguistic and literary aspect in historical context. Examples of inadequate translation are given.

Keywords: translation studies, text interpretation, comparative linguistics, historical context, equivalency, linguistic aspect.

Fenomenul traducerii în cadrul comunicării umane ocupă un loc foarte important încă din antichitate. Legenda Turnului Babel a consemnat acest fenomen „neînțeles până la capăt nici până astăzi, al nepomenitei diversități a limbilor" (Condrea: 31). Cât privește definiția *traducerii* şi aceasta întâmpină dificultăți de formulare. Suntem de părerea că atunci când te ocupi serios de traducere, numaidecât te transformi într-un filozof şi psiholog. În acest context, filozoful şi traducătorul George Steiner în cartea sa *După Babel* s-a interogat retoric: „Cum putem da o explicație logică faptului că ființele umane de aceeaşi proveniență etnică, trăind pe acelaşi teritoriu, în condiții climatice şi ecologice egale, adesea organizate în aceleaşi tipuri de structură comunală, împărtăşind credințe şi sisteme de rudenie similare, vorbesc limbi diferite? Ce sens poate fi atribuit unei situații în care satele aflate la câțiva kilometri depărtare sau văi despărțite de dealuri joase, folosesc limbi ininteligibile între ele şi fără legătură din punct de vedere morfologic?" (Steiner: 8).

Din punct de vedere filozofic, răspunsul l-am putea găsi în versurile poetului basarabean Leonard Tuchilatu: „Dacă n-ar mai fi cei/ care ne strigă încă de departe,/ aprinzându-ne sângele în vine,/ s-ar lăsa marea tăcere,/ din care nu se mai nasc/ nicicând lucrurile" (Tuchilatu: 36). Adică, prin diferență putem să rezistăm, prin diferență putem să ne dezvoltăm, prin traducere putem să comunicăm şi să ne cunoaştem, putem să facem schimb şi schimbări, care să ne dea posibilitatea de a avea o perspectivă.

BDD-A22728 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

În virtutea celor afirmate, ne vom opri la o definiție pe care a dat-o traducerii Eugen Coşeriu: „Actul de traducere nu este altceva decât o vorbire, cu un conținut virtual identic, în două limbi diferite. Nu traducem limbi, ci vorbiri şi afirmații; nu traducem ceea ce o limbă dată ca atare spune, ci ceea ce se spune cu această limbă, nu traducem deci semnificații, ci, în principiu, traducem ceea ce este desemnat cu ajutorul semnificațiilor. Semnificațiile sunt un instrument şi nu un obiect al vorbirii. Nu există o transpunere directă de la semnificațiile limbii-sursă către semnificațiile limbii-țintă; drumul trece în mod necesar prin desemnatul extralingvistic. De aceea traducerea este mai întâi «des-compunere prin limbaj» (Entsprachlichung) urmată de o «re-compunere prin limbaj» (Versprachlichung)" (Coşeriu: 36).

În sens larg, noțiunea *teoria traducerii* este opusă termenului *practica traducerii* şi cuprinde diverse concepții, principii şi informații, care se referă la practica traducerii, la metodele şi condițiile de realizare a acesteia, la diferiți factori de influență directă sau indirectă. Astfel percepută, *teoria traducerii* coincide cu noțiunea de *traductologie*. În sens mai îngust, *teoria traducerii* include numai partea teoretică a traductologiei şi se opune aspectelor ei aplicative.

Traducerea este un fenomen complicat şi multilateral, multe aspecte ale sale pot deveni obiect de cercetare al diferitor ştiințe. În cadrul traductologiei se studiază multiple forme ale activității de traducere: psihologică, literară, etnologică etc., precum şi istoria traducerii în diverse țări.

Paul van Tieghem încă în anii '30 ai secolului trecut în cartea sa *La littérature comparée* scria: „Astăzi, când vorbeşti de traducere, te referi la reproducerea integrală şi, pe cât e cu putință, fidelă, a unui text într-o altă limbă. Traducerile care au jucat un rol în transferul literar n-au prea răspuns întotdeauna acestei definiții. Multe dintre ele nu erau făcute după original, ci după o traducere dintr-o altă limbă. Astfel în Ungaria şi Serbia mult timp Shakespeare n-a fost cunoscut decât prin versiuni parțiale făcute după cele germane; *Nopțile* lui Young au fost citite în Italia şi în Spania în traduceri făcute după aceea a lui Le Tourneur. Acest caz este cel mai frecvent: franceza servea adesea, în secolul al XVIII-lea, de intermediar între limbile de Nord şi cele din Sud" (Tieghem: 139).

Aici putem să notăm că la „etapa de formare a limbii române literare **traducerea** de **texte cu caracter religios** a devenit o tradiție cărturărească, din care au rezultat valoroase monumente de limbă română din Evul Mediu. [...] Romanele populare, prin traducere, devin cunoscute de timpuriu în Țările Româneşti" (Condrea: 13-14). Putem afirma că traducerea a jucat un rol de catalizator în formarea unor literaturi naționale. Cartea lui G. Verebceanu *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc* cercetează istoria versiunilor româneşti ale scrierii lui Giulio Cesare Croce della Lira la mijlocul secolului al XVIII-lea, când literatura română laică îşi căuta, în încercarea de desprindere de vechile tipare stilistice, modele noi în producțiile beletristice de largă circulație europeană. Traducerea *Vieții lui Bertoldo,* scriere cu alte caracteristici formale şi cu o altă

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

construcție narativă decât „cărțile populare” aflate deja în circulație în spațiul românesc, a însemnat însă nu doar o încercare de înnoire stilistică a scrisului românesc literar, ci şi una (chiar dacă timidă) de sincronizare incipientă cu mişcarea literară din vestul continentului (Verebceanu: 7). Fenomenele literare din cadrul fiecărei naţiuni nu pot fi explicate exclusiv prin determinantele lor interne, ci prin seria verticală a cronologiei lor proprii. Faptul acesta este explicat de Al. Dima în prefaţa cărţii lui Paul van Tieghem: „Se cere imperios integrarea lor în fenomenele literare ale celorlalte naţiuni cu care întreţin relaţii fireşti. Nimeni nu ne va explica complet opera lui Eminescu, fără a-i analiza «cultura», adică şi izvoarele străine pe lângă factorii determinanţi interni” (Tieghem: 7).

Paul van Tieghem, explicând trăsăturile particulare ale traducerilor, sublinia *necesitatea* de a-i cunoaşte pe *traducători,* pentru că de ei depinde calitatea tălmăcirii: „Traducerile făcute direct de pe original rămân cele mai numeroase, dar sunt ele oare *complete*? Sunt ele *exacte?* Două imperative de care trebuie să ţină cont comparatistul din capul locului este studierea separată şi aplecarea pentru o muncă minuţioasă şi metodică. Confruntând originalul şi traducerea în ansamblu, el se va asigura că traducătorul nu a omis paragrafe, pagini, capitole şi nici n-a adăugat altele. Comparându-le în detalii – fie de la un capăt la altul, dacă e vorba de o lucrare scurtă, fie prin investigări numeroase şi vaste, dacă lucrarea e de proporţii –, va determina unde traducerea redă o imagine fidelă ideilor şi stilului originalului şi, în caz că această imagine nu e fidelă, cum se abate şi ce impresie deliberată sau nu, lasă despre autor” (Tieghem: 139).

Peste decenii, în interviul *Europa este traducere,* Bogdan Ghiu*,* vorbind despre teoriile traducerii, a nuanţat nişte lucruri cunoscute (la prima vedere paradoxale), dar nemenţionate de alţii: „Nu ştiu dacă mă interesează în general şi în sine teoria (sau mai bine spus: teoriile) traducerii, mai degrabă implicaţiile ei, care sunt majore, aş spune chiar: radicale, totale. În sine şi în general, teoria traducerii, sau ceea ce se cheamă traductologie, pot spune că nu mă prea interesează, mi se pare ceva tehnic, secund, parohial. Dar traducerea şi teoria traducerii aruncă pur şi simplu în aer o perspectivă asupra limbajului, asupra comunicării, asupra înţelegerii: etica şi politica, dacă vreţi, pentru a parafraza un titlu foarte precis al lui Henri Meschonnic *(Éthique et politique du traduire,* 2007), unul dintre marii filozofi, nu doar teoreticieni, ai traducerii, mai exact: pornind de la traducere, prin intermediul traducerii. Traducerea este un „obiect”, un operator filozofic încă nebănuit ca potenţial, care a fost introdusă în dezbaterea filozofică, ca metaforă epistemologică literală, culmea, nu dinspre «tabăra» din care provine, aceea a «umaniştilor», ci dinspre cea a «ştiinţificilor» (Michel Serres şi, pe urmele lui, Bruno Latour, în spaţiul francofon). Culmea: lumea «umanităţilor», care o practică cel mai intens, este cea care opune cea mai mare rezistenţă la promovarea filozofică operatorie a ideii de traducere. Şi asta, desigur, pentru că traducerea are capacitatea, imediat, spontan blocată cultural, de a schimba radical perspectiva asupra limbajului şi asupra societăţii. Pentru că noi nu facem, poate, în diverse feluri şi în diferite grade, decât să traducem, primordial să traducem. Ceea ce schimbă totul. Sau mai exact: poate schimba totul. Exact ca poezia, nu?” (Ghiu: 2).

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

Bogdan Ghiu ia în discuție rolul major al autorului în transportarea ideii spre cititor în cadrul limbii-surse (de origine) şi problema libertății traducătorului atunci când se traduc texte teoretice valoroase, care se apropie de textele artistice, prezentând modalitate de creare în limba-țintă a unui limbaj corespunzător, complex pentru aşa maeştri ca: Deleuze, Derrida, Foucault, Bourdieu.

Şi aici ajungem să deducem o idee importantă: „Autorii sunt primii care traduc, traducerea începe mult înainte de traducerea inter-lingvistică propriu-zisă, prin care nu facem decât să transplantăm, să relansăm o singularitate relativ intraductibilă dintr-o limbă în alta, adică dintr-un spațiu de traducere între idiomuri singulare în altul. Există traducere pentru că există deja traducere, se traduce pentru că de la bun început, într-un mod încă misterios, dar către care doar gândirea-traducere poate să înainteze, se traduce" (Ghiu: 2).

La această etapă putem vorbi despre ***decodificarea, tălmăcirea, traducerea „limbajului" gândirii autorului de către autor, pentru a reda ceea ce el vrea să transfere receptorului (cititorului)***.

Meditând asupra actului creator de transformare a imaginii gândirii în reflecție verbală, adică a transpunerii inspirației în opțiuni lingvistice, constatăm că respectivul devine subiect de interes nu numai pentru psihologie şi filozofie, ci şi pentru creatorii de texte literare. În această ordine de idei, poetul rus F. Tiutchev afirmă în poemul *Silencium*: „Gândul rostit este o minciună".

Spre marele nostru regret, majoritatea construcțiilor structurale şi teoretice în domeniul traducerii literare se asociază expresiei „Patul lui Procust" sau procesului de pendulare de la o extremă la alta. Pentru a conştientiza ce reprezintă prima direcție, vom apela la lucrările lui A. M. Finkel, unul dintre întemeietorii teoriei sovietice a traducerii, uitat pe nedrept, coautor al cărții de parodii privind tema traducerii *Парнас дыбом (Parnasul zburlit)*, publicată în anul 1925.

Exegetul I. Aizenştok, analizând lucrările lui A. M. Finkel în limba ucraineană, subliniază că acesta se pronunța împotriva traducerii formaliste exagerate, care a fost reflectată în lucrarea lui V. Derjavin *Проблема віршованого перекладу (Problema traducerii poetice,* publicată în *Pluzhanin,* 1927, nr. 9-10), unde, în mod obligatoriu, traducerile trebuiau se fie nu numai „stilizate", dar şi corespunzătoare „fonetic" originalului. A. M. Finkel în articolul *Cu privire la unele aspecte ale teoriei traducerii* şi-a exprimat poziția privind construirea unei teorii a traducerii, care, din punctul nostru de vedere, este actuală şi astăzi: „Trebuie să ne ferim de repetarea greşelilor făcute în construirea gramaticilor filozofice: este imposibil de a construi o teorie a traducerii comună pentru toate epocile, limbile, genurile şi stilurile literare. Această «teorie» va fi abstractă şi moartă. Teoria traducerii ştiințifice trebuie să se bazeze pe lingvistică ca o teorie a posibilităților de limbă (limita inferioară şi superioară) în manifestările lor socio-culturale şi istorico-literare specifice. Elucidarea acestor posibilități trebuie să fie precedată de studii speciale referitoare la problemele traducerii din limba X în limba Y, concretizate deplin" (Айзенштоκ: 110).

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

În acest context, vom identifica şi analiza dificultăţile întâlnite de traducător în procesul traducerii din limba-sursă a textului în limba-ţintă pentru a reda tălmăcirea gândului autorului, cu toate impedimentele înţelegerii textului original, srâns legată de recodificarea limbii-sursă în limba-ţintă, având în vedere codul ei şi decodificarea gândirii autorului cu implicarea modului de a gândi al traducătorului.

Traducerile nu reprezintă copii, ci nişte versiuni prin care se încearcă „clonarea" textului-sursă în text-ţintă. „A traduce, – subliniază Bogdan Ghiu, – este (poate în primul rând) un program politic: a adresa propriei tale culturi anumite «elemente» care ar putea s-o ajute să crească, să se întărească, să se diversifice prin confruntare. S-a spus, şi pe drept cuvânt, că traducerea nu este, aşa cum se crede şi cum se propagă, o afacere în doi, sau este, dar nu rămâne aşa. La fel ca în viaţă, traducerea creează un al treilea termen, un al treilea gen, o a treia limbă, iar acest «al treilea» este o veche obsesie, o veche «umbră» a gândirii europene. În plus, a traduce înseamnă a te comporta în cel mai autentic stil european! [...] A traduce înseamnă a crea lumea acasă la tine, a organiza colocvii şi reuniuni locale de interes universal. Este un fel de imperialism şi de globalizare pe dos, în care nu te duci peste alţii acasă, ci îi aduci pe alţii acasă la tine, nu ca atare însă, ci, tocmai, traducându-i" (Ghiu: 2).

Analizând situaţia respectivă, observăm lucruri care trezesc semne de întrebare, referitoare la diversele teorii ale traducerii, legate de criteriile realizării acestui proces. Pentru a elucida acest moment, vom apela la aşa numită *teoria-Skopos,* reflectată în lucrarea *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (*Teoria universală a traducerii,* 1984), înaintată de traductologii germani K. Reiss şi H. Vermeer. Noţiunea *skopos* este de origine greacească şi înseamnă „scopul oricărei activităţi". Conform teoriei date, traducerea, în primul rând, este un gen de activitate practică, iar succesul oricărei activităţi depinde de reuşita scopului stabilit (Reiss & Vermeer: 54-55).

E curios faptul că *teoria-Skopos* permite o situaţie neordinară: în cazul când textul originalului lipseşte pe moment, traducătorul creează un text propriu, aproximativ celui original, conducându-se de scopul sau indicaţiile clientului. Potrivit acestei teorii, alegerea strategiilor şi metodelor de traducere depinde de un anumit scop: este mai important să obţii o traducere urmărind ţinta exactă, decât să efectuezi o traducere printr-o metodă anumită (Reiss& Vermeer: 58). Trebuie să relevăm şi faptul că *Skopos*-ul traducerii diferă adesea de *scopul* textului-sursă, pentru că traducerea ca fapt de creare a textului-ţintă este un alt act decât crearea textului-sursă (Reiss& Vermeer: 60).

Savantul rus V. N. Komissarov în monografia sa *Общая теория перевода* (*Teoria universală a traducerii*) descrie unele aspecte ale teoriei autorilor germani: „Scopurile traducerii pot fi cele mai diferite şi textele corespunzătoare traducerii pot fi principial diverse. Şi neesenţială pare a fi măsura în care traducerea este apropiată originalului, dacă ea corespunde propriului scop. Într-un caz, scopul traducerii este maxim, apropiat de original, în alte cazuri, scopul poate fi altul: de a aduce la cunoştinţă receptorului o oricare informaţie, de a-l convinge, de a-l motiva să realizeze o afacere, de a induce pe cineva în eroare etc.

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

În acest caz, traducătorul se transformă într-o persoană principală în comunicarea interlingvistică. La acest moment este necesar de a diferenţia tranşant noţiunile «adecvat» şi «echivalent». Traducerea *adecvată* corespunde scopului propus, această noţiune se referă la *procesul* de traducere, fiindcă stabileşte metoda de traducere. «*Echivalenţa*» aparţine rezultatului traducerii şi înseamnă corespunderea funcţională a textului tradus cu textul originalului" (Комиссаров: 81-82).

Împotriva *teoriei-Skopos* s-a pronunţat autorul german Andreas F. Kelletat în lucrarea *Die Rückschritte der Übersetzungstheorie: Anmerkungen zu „Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie" von Katharina Reiß und Hans J. Vermeer (Un pas înapoi în teoria traducerii. Comentarii privind „Teoria universală a traducerii" de Katarina Reiss şi Hans J. Vermeer*). Potrivit opiniei lui Kelletat aceasta teorie este antiistorică şi corespunde arhicunoscutei teze: „Scopul justifică mijloacele". El notează că având pretenţia creării unei noi concepţii, autorii *teoriei-Skopos* repetă, de fapt, trecutul obiectivelor teoretice din veacul al XVIII-lea, care au fost respinse mai târziu în legătură cu cerinţele noi de a păstra fidelitatea textului originalului. Această teorie anulează toate realizările din ultimii 250 de ani. Autorii se bazează nu pe traduceri, ci pe diferite adaptări, care n-au nimic comun cu problemele traducerii (de ex., expunerea conţinutului romanului *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* într-o carte pentru copii) (Apud Комиссаров: 81-82).

Chiar dacă *Katarina Reiss* şi *Hans J. Vermeer* vorbesc permanent despre traducere şi, mai ales, despre traducerea artistică, suntem de părerea că aceştia au creat nu teoria traducerii, ci teoria „prefacerii textuale", care caracterizează şi activitatea unui traducător profesionist, ce lucrează cu spoturi publicitare, instrucţii, cataloage etc., moment reflectat insuficient încă de ştiinţa contemporană. Desigur că această teorie de „comportament" traductologic nu poate fi legată cu lingvistica sau ştiinţa literaturii. Ea are, de fapt, mai mult rolul de comercializare a traducerii pe piaţa mondială.

Acest aspect al traducerii este analizat în rezumatul tezei de doctorat a lectorului universitar Eve-Marie Draganovici, *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter (Traducerea textului publicitar în mediul audio-vizual din limba germană în limba română)*, în care se subliniază că: „În cazul traducerii formelor de publicitate, funcţia textului din cultura ţintă este cea care se află în centrul atenţiei, deoarece independenţa produsului final de cel iniţial este evident, mai ales la acest tip de text. Pentru a transfera un mesaj care să aibă efect pe piaţa ţintă trebuie să se ţină cont de asocieri şi valori specifice culturii sursă şi respectiv culturii ţintă, astfel încât rezultatul să nu lase impresia unei traduceri. Pentru a elabora o strategie în scopul traducerii spoturilor publicitare considerăm că teoriile care pot şi trebuie luate în considerare sunt exclusiv cele funcţionale (Reiß/Vermeer 1991, Holz-Mänttäri 1984, Snell-Hornby 1994), cele care înţeleg scopul, ca fiind factorul dominant în luarea deciziilor, şi urmăresc înlocuirea elementelor culturale din cultura sursă cu cele din cultura ţintă pentru a corespunde aşteptărilor receptorilor pe toate planurile: informativ, asociativ, emoţional, apelativ,

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

păstrând funcţia mesajului publicitar sursă, sau nu, în funcţie de scopul traducerii în cultura ţintă. Cele trei teorii nu propun găsirea unui echivalent în cultura ţintă, ci înlocuirea textului sursă cu un text ţintă care să corespundă aşteptărilor publicului local. În această categorie se înscrie şi teoria transferului de text, propus de Anthony Pym care respinge categoric compararea textului sursă cu textul ţintă, analiza textului trebuind să se facă pe baza factorilor externi, iar traducerea – respectiv transferul – textului fiind comparat cu deplasarea unui produs într-un magazin. Pym priveşte însă transferul dintr-o perspectivă economică. Astfel, el acordă o atenţie deosebită conceptului de localizare, pe care îl defineşte ca fiind «o adaptare interculturală a textului» («cross cultural text adaptation» [...]), traducerea devenind un domeniu subordonat acesteia" (Draganovici: 7).

Cu toate acestea, estomparea importanţei criteriilor traducerii, chiar dacă pare un lucru ciudat, poate fi observată la Paul Ricoeur. Renumitul filozof în prelegerea sa *Paradigma traducerii*, susţinută la Facultatea de Teologie Protestantă din Paris, în octombrie 1998, menţionează: „Problema traducerii poate fi abordată din două perspective de interpretare a noţiunii. Pe de o parte, putem vorbi despre traducere în sensul îngust al cuvântului şi să înţelegem prin acest mod transmiterea mesajului verbal dintr-o limbă în alta. Pe de altă parte, într-un sens larg, traducerea poate fi un sinonim al înţelegerii şi interpretării textului în cadrul aceleiaşi limbi materne" (Apud Метляева: 672). Vorbind de traducătorii de vocaţie, Paul Ricoeur continuă: „Ce vor fi aşteptat toţi aceşti entuziaşti ai traducerii de la dorinţa lor? Ceea ce unul dintre ei a denumit *extinderea orizontului* propriei limbi – şi, in plus, ceea ce toţi au denumit formare, *Bildung*, altfel spus configurare şi, în acelaşi timp, educaţie, dar şi, ca un bonus, dacă pot să mă exprim aşa, descoperirea propriei limbi şi a resurselor ei rămase necultivate. Următoarea frază îi aparţine lui Hölderlin: «Ceea ce este propriu trebuie învăţat la fel ca şi ceea ce este străin». Şi atunci de ce ar trebui plătită dorinţa de a traduce cu preţul unei dileme, şi anume dilema *fidelitate/trădare*? Pentru că nu există un criteriu absolut pentru o traducere bună; ca un asemenea criteriu să fie disponibil, ar trebui să putem compara textul original şi textul tradus cu un al treilea text, care să fie purtătorul sensului identic ce se presupune că circulă de la primul text la cel de-al doilea. Acelaşi lucru să fie exprimat şi de o parte, şi de cealaltă. Tot aşa cum pentru Platon, cel din *Parmenide*, nu există un al treilea om între ideea de om şi un om anume – Socrate, dacă e să-i spunem pe nume –, tot astfel nu există un al treilea text între textul de plecare şi textul de sosire. De unde şi următorul paradox, care precedă o dilemă: o traducere bună nu poate decât să ţintească spre o *echivalenţă* presupusă şi nu spre una întemeiată pe o *identitate* de sens demonstrabilă. O echivalenţă fără identitate. Această echivalenţă nu poate fi decât căutată, prelucrată, presupusă. Iar singura modalitate de a critica o traducere – lucru totdeauna posibil – este să propui o alta care se presupune, se pretinde a fi mai bună sau diferită. De altminteri, aşa se şi petrec lucrurile pe terenul traducătorilor profesionişti" (Ricoeur: 34).

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

Care este diferența dintre deținătorii originalului şi beneficiarii traducerii este o întrebare care nu are nevoie de răspuns. Fiecare grup de comunicare aparține unei culturi şi limbi individuale, şi, prin urmare, are propria sa mentalitate, psihologie națională, ideologie şi viziune asupra lumii. Şi totuşi, nu suntem pe deplin de acord cu teza lui Ricoeur privind *absența unui criteriu absolut al unei traduceri bune*, şi anume din cauza interpretării arbitrare a sursei.

În opinia noastră, un astfel de criteriu este *sursa inițială* a traducerii – *originalul,* dar indicator – o *analiză comparativă* a traducerilor existente a sursei originale: a textului autorului. Conformându-ne tezei lui Ricoeur putem înțelege că orice traducere poate fi declarată echivalentă cu cea mai perfectă traducere a unei lucrări. În acest sens, nivelarea rezultatelor traducerilor este axată, în primul rând, pe „oportunitatea" unui anumit moment istoric.

Consecințele unei asemenea atitudini față de traducerea artistică sunt prezentate în articolul lui Nicolae Râmbu *Barbaria interpretării. Reflecții despre hermeneutica lui Schleiermaher*: „S-ar putea să pară ciudată asocierea dintre interpretare şi barbarie, însă este vorba de un fenomen teribil, care a făcut numeroase victime. Este suficient să ne aducem aminte de una din amenințările omniprezente din perioada comunistă: «Ai grijă ce spui sau ce scrii, fiindcă totul se interpretează!». Soarta unui om depindea de interpretarea unui discurs, a unui gest, a unei atitudini, interpretare care nu avea de fapt nici o legătură cu intenția autorului. Constantin Noica, de pildă, a scris *Povestiri despre Om*, cu intenția de a oferi cititorului român o introducere în *Fenomenologia spiritului* a lui Hegel, una dintre cele mai dificile cărți din filozofia modernă. Cum se ştie, lucrarea a fost «interpretată», ca «una dintre cele mai periculoase materiale ideologice din țară», cu «caracter fățiş anticomunist şi mistic», constituind unul dintre capetele de acuzare în procesul Noica. Este un exemplu, dintre sutele care pot fi invocate, de abuz de interpretare, tehnică utilizată frecvent de naziști şi, înaintea lor, de atâția alți asasini rafinați" (Râmbu: 83).

Un fapt tipic de înrădăcinare în sfera ştiințifică a interpretărilor ideologice şi politice învechite cu unele consecințe neprevăzute este reflectat în comentariul lui L. Poluboyarinov a referinței scriitorului austriac Leopold Ritter von Sacher-Masoch la originea romană a românilor în nuvelă *Teodora*, ediția anului 2005: „Sacher-Masoch prezintă legenda etnologică, care circula în acea perioadă *(mai târziu respinsă din punct de vedere ştiințific),* despre proveniența popoarelor care au locuit în Carpați şi zona Carpatică, în special, a huțulilor şi a românilor, de la romanii antici" (Захер-Мазох: 309).

Irina Condrea notează elocvent: „În unele cazuri «mâna traducătorului» se simte foarte puternic şi se poate întâmpla ca versiunea realizată în altă limbă să reflecte stilul traducătorului, nu pe cel al autorului" (Condrea: 47). Putem să adăugăm că nu numai „mâna traducătorului", dar şi „capul conducătorului" acestei „mâini" poate să influențeze asupra gândirii populației.

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

Ignorarea realităţii etnoistorice a permis traducătorului Gr. Perov (dar şi altor translatori) includerea elementelor mitologice străine în tălmăcirea poemului eminescian *Luceafărul*, care la traducere, în mod semnificativ, a denaturat textul originalului. Chiar în prima strofă se observă o concentrare de formule folclorice ruse, care nu au nimic comun cu conţinutul poemului şi complică perceperea sensului prin atribuiri nepotrivite: „В краю преданий без числа,/ Давным-давно наверно/ Жила-была, как не была/ Красавица-царевна” (Эминеску: 40). Traducem în română: *Într-o ţară cu nenumărate legende,/ În vremea de demult, probabil/ A fost odată ca niciodată, parcă nici n-a fost/ O fiică frumoasă a ţarului.*

Comparăm cu originalul: *A fost odată ca-n poveşti,/ A fost ca niciodată,/ Din rude mari împărăteşti,/ O prea frumoasă fată* (Eminescu: 12). Traducerea acestei strofe, după cum se observă, e o simplă imitaţie a manierei arhaice a basmului românesc prin recurgerea la clişeele folclorului rus.

Pentru a elucida acest fenomen, vom apela la Mircea Eliade: „Cunoscând vocaţia filozofică a lui Eminescu şi descendenţa sa romantică, suntem îndrituiţi să acordăm simbolului şi metaficii un rol important în explicaţia operei sale poetice. Este mai puţin interesant de aflat dacă el «ştia» sau «voia» să creeze folosind anumite simboluri. Fapt este că aceste simboluri, ca în opera oricărui mare creator, se dovedesc a fi ecumenice, deci valabile metafiziceşte, şi în jurul lor nici o hermeneutică nu e excesivă. În privinţa originii acestor simboluri, nici analizele onirice, nici apele amniotice nu ne ajută prea mult. Căci dacă visul prezintă atâtea analogii cu mitul, nu putem deduce o relaţie cauzală între ele. Putem afirma, cel mult, că mitul ca şi visul sunt de natură extraraţională, care se impune spiritului cu tăria unei «revelaţii». De altfel, mitul derivă totdeauna dintr-un sistem de simboluri foarte coerent; el este, cu un cuvânt cam apăsat, o «dramatizare» a simbolului” (Eliade: 324).

Astfel, traducerea devine o căutare a echivalentului cel mai apropiat de mesajul care trebuie transmis dintr-o limbă în altă. Şi aici intervine fidelitatea. Fidelitatea − piatră preţioasă − se dobândeşte cu greu. Traducerea unică este cu siguranţă iluzorie, întrucât fidelitatea faţă de sens se realizează în funcţie de o mulţime de factori, care se completează şi coexistă într-o simbioză perfectă. Georgiana Lungu Badea în lucrarea sa *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)* face referinţă la A. Hurtado Albir care a concentrat în câteva cuvinte esenţa traducerii: „a traduce fidel înseamnă să nu traduci nici prea literal, nici prea liber, nici prea servil, nici prea interpretativ, pentru a respecta statutul şi rolul traducerii ca act de comunicare”. (Apud Lungu Badea: 8).

În concluzie, vom sublinia că traducerea este axată pe text, care este scopul, obiectul, rezultatul traducerii, şi problemele textologice ocupă un loc important în traductologia contemporană.

Referinţe bibliografice

Condrea, Irina. *Traducerea din perspectivă semiotică*. Chişinău: Cartdidact, 2006. 266 p.

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)

Coşeriu, Eugen. *Semn, simbol, cuvânt.* În: Analele Ştiinţifice ale Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”. Iaşi: Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, tom. XXXIX, secţ. 3 – lingvistică, p. 5-22.

Draganovici, Eve-Marie. *Übersetzungen audiovisueller Werbung für deutsche Konsumgüter: Traducerea textului publicitar în mediul audio-vizual din limba germană în limba română.* Teză de doctorat, rezumat. Bucureşti, 2010. 31 p. Disponibil la: http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Martie/Draganovici%20Evemarie%20-%20Traducerea%20textului%20publicitar%20in%20mediul%20audio-vizual/Rezumatul%20 tezei.pdf (văzut la 13.10.2015).

Eliade, Mircea. *Meşterul Manole.* Iaşi: Junimea, 1992. 336 p.

Eminescu Mihai. *Luceafărul/ Лучафэр*. Ediţie bilingvă româno-rusă. Trad. de Miroslava Metleaeva. Chişinău: Prut Internaţional, 2015. 60 p.

Ghiu, Bogdan. *Europa este traducere,* interviu consemnat de Matei Martin. În: *Dilema veche*. 2015, nr. 586, p. 7-13. Disponibil la: http://dilemaveche.ro/sectiune/zi-cultura/articol/europa-este-traducere-interviu-bogdan-ghiu (văzut la 13.10.2015).

Lungu Badea, Georgiana. *Despre traductologie (obiect de studiu, statut, obiective, teorii ale traducerii)*. În: *Studii şi cercetări lingvistice*. Bucureşti, 2001, tom. LII, nr. 1-2, p. 45-61.

Râmbu, Nicolae. *Barbaria interpretării. Reflecţii despre hermeneutica lui Schleiermacher.* În: *Limba Română.* 2008, nr. 7-8, p. 83-89. Disponibil la: http://limbaromana.md/numere/d71.pdf (vizitat la 13.10.2015).

Reiss, K.; Vermeer, H. J. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer, 1984.

Ricoeur, Paul. *Despre traducere*. Trad. şi studiu introd. de Magda Jeanrenaud; postf. de Domenico Jervolino. Iaşi: Polirom, 2005. 168 p. Disponibil la: https://www. scribd.com/doc/127381674/Paul-Ric%C5%93ur-Despre-traducere (văzut la 15.10.2015)

Steiner, George. *După Babel: Aspecte ale limbii şi traducerii*. Bucureşti: Univers, 1983. 608 p.

Tieghem, Paul van. *Literatura comparată.* Bucureşti: Editura pentru Literatură Universală, 1966. 214 p.

Tuchilatu, Leonard. *Rapsodie. Poezii: Рапсодия. Стихи*. Chişinău: Prut Internaţional, 2001. 116 p.

Verebceanu, Galaction. *Viaţa lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc*. Chişinău: Museum, 2002. 256 p.

Айзеншток Иеремия. *А. М. Финкель – теоретик художественного перевода*. În: *Мастерство перевода. Сборник седьмой.* Москва: Советский писатель, 1970, p. 91-118.

Захер-Мазох, Леопольд фон. *Демонические женщины: Повести, рассказы*/ пер. с нем. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2005. 320 с. Москва: ЧеРо. 1999. 135 с. Disponibil la: http://irinavezner.ru/index.php?option=com_content&task=%20view&id= 49&Itemid=45 (vizitat la 13.10.2015).

Метляева, Мирослава. *Литература Молдовы на стыке веков: литературная критика, переводы, эссе.* Кишинэу: Profesional Service, 2014. 792 p.

Эминеску, Михаил. *Лучафэр.* Переводы на русский язык Ю. Кожевникова, Г. Перова, Д. Самойлова, А. Бродского. Кишинев: Литература артистикэ, 1989.

BDD-A22728 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 03:06:23 UTC)